

jakub Kozłowski

Rządy Polemona II i Antiocha IV w Cylicji Trachejskiej

Studia Europaea Gnesnensia 4, 175-188

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

LUDZIE I MIEJSCA

STUDIA EUROPAEA GNESNENSIA 4/2011
ISSN 2082-5951

Jakub Kozłowski
(Poznań)

RZĄDY POLEMONA II I ANTIOCHA IV W CYLICJI TRACHEJSKIEJ

Abstract

The aim of the article is to demonstrate the significance of transformations in Cilicia Trachea, initiated with the rule of Antioch IV and Polemon II, and the impact their activities had on the introduction of direct administration in these areas by Vespasian.

Key words

Antioch IV, Polemon II, Cilicia Trachea, Urban development, Romanization, Provincial administration, vassals, provinces, the East of the empire.

Celem artykułu jest przedstawienie związków dynastycznych Polemona II i Antiocha IV z terenami Cylicji Trachejskiej, jak i ocena działalności obu monarchów po objęciu przez nich rządów nad wspomnianym obszarem. Postaram się również ukazać, w jaki sposób działalność obu wasali wpłynęła na decyzję o inkorporacji Trachei pod bezpośrednią kontrolę administracji rzymskiej w latach 71/72 n.e.

Cylicja Tracheja (w czasach rzymskich znana również pod nazwą „Aspera”) stanowi zachodnią część krainy Cylicji. Charakteryzuje się ona górzystym ukształtowaniem terenu¹, co wraz ze słabą urbanizacją decydowało w starożytności o rozwoju piractwa na jej obszarze². Z tego względu, od czasów schyłkowej republiki, tereny te znajdowały się pod władaniem królów wasalnych. Decyzją Marka Antoniusza Tracheja, ze względu na bogate zasoby drewna, którego Egipt nie posiadał³, przydzielona została królowej Kleopatrze. Wówczas to, najprawdopodobniej w celu uhonorowania dwóch z dowódców Antoniusza, powołano nowe miasta, Domitiopolis i Titiopolis⁴. W tym samym czasie Cylicja Campestris (Pedias) przekształcona została w domenę Ptolemeusza, syna Kleopatry ze związku z Antoniuszem⁵. Sytuacja ta nie utrzymała się jednak długo i wraz ze zwycięstwem Oktawiana pod Akcjum Cylicja została Lagidom odebrana. Pomimo wprowadzanych zmian Oktawian utrzymał dynastię Teukrydów, zarządzając miastem świątynnym Olby⁶, przydzielając pozostałe

¹ Zob. J.T. Bent, Explorations in Cilicia Tracheia, Proceedings of Royal Geographical Society 1890, s. 445–464.

² Strabo 14. 5. 6. Por. G.I. Luzzatto, Roma e le province I tomo: Organizzazione, economia, societa, Bologna 1985, s. 168–171; A. Lewin, Banditismo e civilitas nella Cilicia Tracheia antica e tardonatica, Quaderni Stoirci 76, 1991, s. 167.

³ Strabo 14. 5. 3; zob. T. Broughton, Roman Asia Minor, An Economic Survey of Ancient Rome, Baltimore 1938, s. 589.

⁴ A. Lewin, Banditismo, s. 170.

⁵ Plut. Ant. 54. 4. Por. W.E. Gwatkin, Cappadocia as a Procuratorial Province, Columbia 1930, s. 52.

⁶ Zob. Strabo 14. 5. 10. Por. B. Levick, Roman Colonies in Southern Asia Minor, Oxford 1967, s. 27. Monety bite przez najwyższych kapłanów z Olby zaświadcza, że w skład państwa Teukrydów wchodziły (oprócz Olby) *koina* plemion Cennatów i Lalasseiów. Olba znajdowała się na terenie Cennatów. Ptolemeusz (Geograph. V, VII) podaje, jakoby w skład władztwa Lalasseiów wchodzić miało miasto Claudiopolis (zbudowane najprawdopodobniej przez Polemona II), sąsiadujące z Olbą (choć popełnia on błąd, wzmiankując Ninicę, miasto ulokowane na dalekim zachodzie Trachei, również noszące miano Claudiopolis). Informacje te umożliwiają określenie terytorium zajmowanego przez Lalasseiów; zob. G.F. Hill, British Museum Catalogue of Greek Coins of Lycaonia, Isauria and Cilicia, London 1900, s. LVII; Pl. X. 18, s. 60; Pl. LII —

tereny (niewchodzące w skład ich władztwa) Amyntasowi z Galacji⁷. Po jego śmierci władzę nad Tracheią objął Archelaus z Kappadocji. Jego następca utrzymał Cylicję aż do roku 36 n.e.⁸ Dwa lata później, wraz z restytuowaniem przez Kaligulę dynastii kommageńskiej, władcą Aspery mianowany został Antioch IV. W roku 41 część posiadłości cylicyjskich (najprawdopodobniej należących wcześniej do Teukrydów) przyznana została Polemonowi II, władcy Pontu. Od czasu anektowania Pontu przez Nerona w roku 64 n.e. tereny Cylicji Trachejskiej pozostały jedynymi ziemiami, nad którymi monarcha utrzymał władzę. Wraz z Antiochem IV sprawował rządy nad zachodnią częścią Cylicji do roku 72 n.e.⁹ a więc do czasu przekształcenia przez Flawiuszy Cylicji Campestris i Trachei w oddzielną prowincję.

Odmienne niż w przypadku Antiocha IV, którego władza nad Cylicją wynikała jedynie z nadania Kaliguli, Polemon II posiadał prawa dynastyczne do zarządzanych terenów. W roku 40 p.n.e. dziadek Polemona II (Polemon I¹⁰) otrzymał bowiem z nadania Antoniusza tereny Lykaonii oraz część Cylicji Trachei¹¹. Po krótkim okresie jego rządów tereny te przeszły na Amyntasa z Galacji, co zrównoważone zostało nadaniem Polemonowi Armenii Minor oraz Pontu. Najpewniej władza monarchy rozciągała się również na ziemię Kolchidy¹². Po przegranej Antoniusza Armenia przekazana została Artawasdesowi z Medii¹³. Polemon I zdołał jednak utrzymać Pont. Potwierdzenie władzy

LIV, s. 119–123; T.B. Mitford, *Roman Rough Cilicia*, ANRW 7. 2, s. 1243; A.H.M. Jones, *Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford 1998, s. 210; C. Smith, *The Site of Olba in Cilicia*, *The Classical Review* 4, 1890, s. 185–186. O dynastii Teukrydów zob. Strabo 14. 5. 10.

⁷ Strabo 12. 1. 4; 12. 6. 3; 14. 5. 6; zob. G.I. Luzzatto, *Roma e le province*, s. 176; D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor* (dalej RRAM), Princeton 1950, s. 443; R. Syme, *The Roman Revolution*, Oxford 1939, s. 260.

⁸ Strabo 14. 5. 6. Zob. T.B. Mitford, *Roman Rough Cilicia*, s. 1244.

⁹ T. Broughton, *Roman Asia Minor, An Economic Survey of Ancient Rome*, Baltimore 1938, s. 597.

¹⁰ Kasjusz Dion (59.12.2) określa Polemona II mianem syna Polemona I. Jest to jednak niewątpliwie błędna informacja. Polemon II był potomkiem Antonii Trypeny (Tryphaena), córki Pytodoris (żony Polemona I) i Kotysa, króla Tracji. Tym samym Polemon I był dziadkiem Polemona II od strony matki.

¹¹ Appian, BC, 5. 74. 319; Strabon 12. 6. 1; zob. R. Syme, *Observations on Province Cilicia*, *Anatolian Studies presented to W.H. Buckler*, Manchester 1919, s. 326; T.B. Mitford, *Roman Rough Cilicia*, s. 1242.

¹² Strabo 11. 2. 18.

¹³ Cass. Dio 54. 9. 2; zob. A.H.M. Jones, *Cities*, s. 170.

przez Augusta uzyskał dopiero w roku 26 p.n.e.¹⁴, co niewątpliwie stanowiło karę dla monarchy za jego postawę w czasie wojny domowej (poparł on bowiem sprawę Antoniusza). Dalsza zmiana w pozycji Polemona I nastąpiła wraz z poślubieniem Dynamis, potomkini Mitrydatesa Wielkiego¹⁵ oraz królowej Bosforu (14 rok p.n.e.). Małżeństwo to szybko się jednak rozpadło, i już po roku¹⁶ Polemon I występuje w źródłach jako mąż innej kobiety, Pythodoris, skoligaconej z Markiem Antoniuszem¹⁷. Nie są nam znane dokładne powody tej zmiany. Pogląd S. Dimitrieva, jakoby rozpad związku z królową Bosforu wynikał z bezdzietności Dynamis (do czasu rozwiązania małżeństwa nie dała ona bowiem syna Polemonowi I) jest mało przekonujący¹⁸. Władca Pontu miał zbyt wiele do stracenia pod względem politycznym, by odprawić królową wyłącznie ze względu na brak potomka. Rozpad politycznie korzystnego aliansu¹⁹ musiał więc wynikać z dążeń samej Dynamis²⁰.

Po śmierci Polemona w czasie walk z Aspurgiani²¹ (pod tą nazwą kryją się najpewniej zwolennicy Aspurgosa, kolejnego męża Dynamis²² i następcy Po-

¹⁴Cass. Dio 53. 25. 1. Por. D. Magie, RRAM, s. 443; R.D. Sullivan, *Dynasts in Pontus*, ANRW 7. 2, 1980, s. 918.

¹⁵Cass. Dio 54. 24. 6.

¹⁶Jeżeli założymy, że Pythodoris rodziła dzieci Polemonowi co roku, to, znając datę śmierci Polemona (8 rok p.n.e.), należy przyjąć, że do ślubu doszło w okolicach 12/11 p.n.e.; zob. M.I. Rostovtzeff, *Queen Dynamis of Bosphorus*, *Journal of Hellenic Studies* 39, 1919, s. 99; A.A. Barrett, *Gaius' Policy in the Bosphorus*, *Transactions of the American Philological Association* 107, 1977, s. 3.

¹⁷R.D. Sullivan, *Dynasts in Pontus*, s. 920; zob. G.H. Macurdy, *Vassal- Queens and some Contemporary Women in the Roman Empire*, Baltimore 1937, s. 33.

¹⁸Zob. S. Dimitriev, *Claudius' Grant of Cilicia to Polemo*, *The Classical Quarterly* 53, 2003, s. 286.

¹⁹Rostovtzeff postrzegał związek między Polemonem a Dynamis jedynie przez pryzmat politycznej „kohabitacji”. Zob. M.I. Rostovtzeff, *Queen Dynamis*, s. 99.

²⁰Gdy władze w Bosporze przejął Scribonius Agryppa wysłał Polemona w celu rozprawienia się z uzurpatorem. Jednak w międzyczasie Scribonius został zamordowany. Również Polemon spotkał się z wrogością ludności miejscowej. Unormowanie sytuacji oraz zaślubiny Polemona z Dynamis były politycznym dziełem Agryppy. Rostovtzeff uważa, że to Dynamis porzuciła Polemona, który nie był akceptowany przez Bosporańczyków; zob. Cass. Dio, 54.24. 4–6; Strabo 11. 2. 3; M. Rostovtzeff, *Queen Dynamis*, s. 104; V.N. Parfenov, *Dynamis, Agrippa und Friedensaltar*, *Historia* 45, 1996, s. 96–97.

²¹Strabo 11. 2. 11.

²²Zob. M.I. Rostovtzeff, *Queen Dynamis*, s. 103. Można jednak odrzucić przypuszczenia, że Aspurgos był synem Dynamis z jej pierwszego małżeństwa z Asandrem. Pierwszy mąż Dy-

lemona I w Królestwie Bosforu) w 8 r. p.n.e. Pythodoris utrzymała władzę nad Pontem²³, którym władała wraz z nieznanym nam z imienia synem²⁴. Bosfor, dzięki poparciu Liwii, przydzielony został Dynamis, zarządzającej nim jako wasal Rzymu²⁵. Ze względu na osobę Polemona I jego wnuk (Polemon II) mógł więc rościć sobie prawa zarówno do tronu Pontu i Cylicji Trachei, jak i do Królestwa Bosforu. Kwestia Bosforu została jednak rozstrzygnięta przez Augusta na niekorzyść Pythodoris i jej dzieci²⁶.

namis zmarł w wieku 93 lat (17 r. p.n.e.), będąc królem Bosforu od roku 47 p.n.e. Zakładając, że statystyczny okres zdolności reprodukcyjnej mężczyzn to wiek od 16 do 60 lat (przyjmując górną granicę, jako czas poczęcia Aspurgosa), syn Asandra mógł mieć powyżej czterdziestu lat w roku 8 p.n.e. Oznacza to, że poczęcie Aspurgosa należałoby datować na rok 50 p.n.e. a więc na czas poprzedzający związek Asandra z Dynamis. Ponadto, Aspurgos uzyskał potwierdzenie swych rządów w 10 bądź 13 r. n.e. Wówczas na monetach pojawia się jego monogram (IOSPE II. 36; 364). W tym czasie Dynamis już nie żyła (Rostovtzeff datuje jej śmierć na rok 7 n.e. Zob. M.I. Rostovtzeff, *Queen Dynamis*, s. 104). W roku 10 n.e. Aspurgos miałby 63 lata, co oznacza, że poczęcie przez niego syna ze związku z Gepepyris jest mało prawdopodobne.

²³Zarządzała od tego momentu rozleglejszym terytorium niż jej zmarły mąż. W skład władztwa weszło również miasto świątynne Zela oraz Megalopolis, wcześniej, do 2 roku p.n.e. wchodzące w skład władztwa nieznanego nam z imienia dynasty; zob. A.H.M. Jones, *Cities*, s. 171. Zdaniem Strabona (12. 3. 29) była ona „γυνὴ σὺφρων καὶ δυνατὴ προϊστασθαι πραγμάτων a więc niewątpliwie sprawnie zarządzała podległą sobie domeną; zob. A.A. Barrett, *Gaius' Policy*, s. 8.

²⁴Nie pełnił on jednak żadnej oficjalnej funkcji u boku matki. Zob. Strabo 12. 3. 29.

²⁵M.I. Rostovtzeff, *Queen Dynamis*, s. 93; 100–101; G.H. Macurdy, *Vassal-Queens*, s. 31; Na posągach wotywnych, wystawionych w Phanagorii i Panticapaeum ku czci Augusta Dynamis figuruje jako βασίλισσα φιλορώμαιο; zob. *Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes* (IGR) 1. 901 = *Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini Graecae et Latinae* (IOSPE) 2. 354. Być może również na Ara Pacis Dynamis znalazła się wraz z synem w otoczeniu Agryppy. Chłopiec trzymający się kurczowo togi Agryppy, choć przez większość historyków identyfikowany z Gajuszem, ubrany jest na sposób wschodni. W odczuciu V.N. Parfenova, (*Dynamis, Agrippa und Friedensaltar*, s. 100), oznacza to, iż w okresie interwencji Agryppy Rzym dążył już do pełnego podporządkowania królestwa Bosporu władzy Rzymu. Wskazuje to ponadto, że królowa wraz z Agryppą udała się do Rzymu, w którym pozostała aż do śmierci Polemona (dopiero od roku 8 p.n.e. na monetach bosporańskich odnajdujemy monogram królowej); zob. Ch.B. Rose, „Princes” and Barbarians on the Ara Pacis, *American Journal of Archeology* 94, 1990, s. 453–467.

²⁶Zob. M.I. Rostovtzeff, *Queen Dynamis*, s. 104, choć dalej stwierdza on jakoby Gepepyris, druga żona Aspurgosa, była córką Antonii Trypany, a tym samym siostrą Polemona II. Wyjaśniałoby to jego prawa do tronu Królestwa Bosporu. Teorii tej brakuje jednak poparcia w źródłach, na co sam Rostovtzeff zwraca uwagę (s. 107–108).

W roku 37 Polemon II otrzymał od Kaliguli w zarząd Pont²⁷. Cesarz nie zmienił jednak postanowień Augusta odnośnie do Bosforu. Wskazują na to emisje monetarne zaświadczające, że wraz ze śmiercią Dynamis, a następnie Aspurgosa, władzę w królestwie przejęła jego druga żona, Gepepyris²⁸. Już od roku 39/40 samodzielne rządy zaczął natomiast sprawować Mitrydates VII, cieszący się dużą popularnością wśród miejscowej ludności. W tym samym czasie, wraz z niepokojami w Rzymie i zaostrzeniem polityki przez Kaligulę²⁹, Polemon utracił nawet Pont, choć, na co wskazują późniejsze działania cesarza Klaudiusza, liczyć mógł na uznanie swych praw do Bosforu. Klaudiusz nie zdecydował się jednak na detronizację sprawnie zarządzającego swoją domeną Mitrydatesa VII. W ramach rekompensaty nadał wówczas Polemonowi (który w czasach Klaudiusza ponownie odzyskał władzę nad Pontem) królestwo świątynne Teukrydów w Cylicji, zarządzane w latach 17–36 n.e. przez Marka Antoniusza Polemona, najpewniej brata matki Polemona II, Antonii Trypany³⁰. Nadanie ziem mających stanowić wynagrodzenie za niekorzystną dla Polemona II decyzję Cesarza wskazuje, że w czasach panowania Kaliguli przyszłość Mitrydatesa VII nie była przesądzona, a kandydatura władcy Pontu stanowiła realną alternatywę dla rządów potomka Gepepyris. Należy jednak odrzucić teorię

²⁷Zob. R.D. Sullivan, *Dynasts in Pontus*, s. 927. Cass. Dio 59. 12. 2 wspomina jedynie o „królestwie przodków”, jednak biorąc pod uwagę fakt, że Polemon zarządzał Pontu z tytułem króla, tłumaczenie przekazu Dionaj jako odnoszące się do wspomnianego królestwa jest jak najbardziej uprawnione.

²⁸Monety drugiej żony Aspurgosa, noszą legendę „ΒΑΣΙΛΛΙΣΣΗΣ ΓΗΠΑΙΠΥΡΕΩΣ”. Kolejna emisja zaświadcza współrządy Gepaipyris oraz jej syna Mitrydatesa, co sugeruje, iż sprawowała nieprzerwane rządy od momentu śmierci Aspurgosa — najpierw jako samodzielna królowa, a następnie wraz z potomkiem; zob. BMC, *Pontus* 51. 1; 51. 5, por. A.A. Barrett, *Gaius’ Policy*, s. 5.

²⁹C.J. Simpson, *The „conspiracy” of A.D. 39*, *Latomus* 168, 1980, s. 347–366.

³⁰Wskazuje na to jego nomen: Antonia Trypana była bowiem córką Pytodoris, prawnuczki Marka Antoniusza. Inną teorię przedstawia S. Dimitriev (*Claudius’ Grant*, s. 287–288) zakładający, że Marek Antoniusz Polemon oraz Polemon II zarządzali różnymi częściami Cylicji w tym samym czasie. Warto jednak zauważyć, że w momencie przekształcenia Cylicji w prowincję w roku 72 słyszymy jedynie o posiadłościach Antiocha IV i Polemona, których ziemie zostały odebrane. Z kolei R.D. Sullivan widzi w Marku Antoniuszu Polemonie i Polemonie II tę samą osobę. Polemon II w latach swojej młodości miałby przebywać w Cylicji jako dynasta, przyjmując imię Marek Antoniusz, jako *nomen* związany z Polemonem I (w przeszłości również zarządzającym częścią Trachei). Fakt, że August potwierdził nadania Antoniusza na rzecz Polemona I miałby dowodzić w odczuciu Sullivana, że rodzina króla uzyskała także prawo do *nomenu* Juliusz, z czego Polemon również korzystał; zob. R.D. Sullivan, *Dynasts in Pontus*, s. 929.

H.H. Scullarda twierdzącego, jakoby Polemon został oficjalnie nominowany na władcę Bosforu³¹. W odczuciu historyka (a niewątpliwie wbrew przekazom źródłowym) postanowieniom tym miał sprzeciwić się Mitrydates, przejmując rządy. Syn Aspurgosa na pewno nie posiadał jednak dostatecznych sił, by zbrojnie przeforsować swą kandydaturę. Zresztą ten sam monarcha, podejmując bunt w późniejszym okresie panowania Klaudiusza, został natychmiast pozbawiony władzy³², co jasno wskazuje, że jego wcześniejsze rządy musiały korespondować z polityką Rzymu.

Ziemie, które Polemon II uzyskał w Cylicji Trachejskiej, podlegały od czasów hellenistycznych władzy dynastii Teukrydów, toparchów plemion Cennatów i Lalasseiów³³. Przejęcie władzy przez Marka Antoniusza Polemona oznacza, że od roku 17 ciągłość dynastyczna rządów nad Olbą została przerwana³⁴, co mogło mieć związek z przekształceniem Kapadocji w prowincję rzymską. Polityka urbanizacyjna Polemona II doprowadziła do dalszego rozwoju podległych mu terenów, choć już w czasach poprzedzających jego dojście do władzy życie administracyjne regionu skupiało się wokół dominującego politycznie miasta Olby. Niewątpliwie tereny Cennatów i Lalasseiów miały, choć w ograniczonym stopniu, charakter miejski, tzn. organizacja plemienna skupiała się wokół tzw. stolicy regionu (początkowo wspomniana Olba a następnie założona na jej terytorium Diocezarea). Pod rządami Polemona II dominującym ośrodkiem Lalasseiów stało się ponadto Claudiopolis³⁵. Niezależnie od działalności urbanizacyjnej Polemona ośrodki miejskie nie zdołały uzyskać znacznie większych rozmiarów. Sama Olba nie rozwijała się terytorialnie w stosunku do obszaru, jaki zajmowała w czasach hellenistycznych³⁶. Miejski charakter regionu był więc w dużym stopniu ograniczony, umożliwiał jednak wprowadzenie administracji bezpośredniej.

Do roku 64 pozycja wasala uległa daleko idącej marginalizacji, na co wskazuje brak oddziałów króla podczas walk z powstańcami żydowskimi³⁷. Niedłu-

³¹ H.H. Scullard, *Bosphorus*, The Oxford Classical Dictionary, M. Cary (ed.), Oxford 1968.

³² Tac., *Ann.* 12. 15–21.

³³ BMC Lykaonia, Isauria and Cilicia, s. lii–liv.

³⁴ Zob. A.A. Barrett, *Polemo II of Pontus and M. Antonius Polemo*, *Historia* 27, 1978, s. 441.

³⁵ A.H.M. Jones, *Cities*, s. 211.

³⁶ H. Hellenkemper, *Zur Entwicklung des Stadtbildes in Kilikien*, ANRW 7. 2, s. 1264.

³⁷ *Ios.*, BI III, 68; Tac., *Hist.* 5.1; Zob. R.D. Sullivan, *Dynasts in Pontus*, s. 930.

go później, najprawdopodobniej w okolicach roku 71, Polemon II zmarł bądź został ostatecznie pozbawiony władzy przez Wespazjana. W roku 72 większość posiadłości monarchy weszło w skład prowincji Kapadocji³⁸.

* * *

Początki władzy Antiocha w Cylicji Trachei należy datować na czas panowania cesarza Kaliguli. Cofnięto wówczas postanowienie Tyberiusza dotyczące się inkorporacji królestwa w obręb bezpośredniej administracji Rzymu³⁹. Antioch IV, wychowywany wraz z Kaligulą w stolicy był blisko związany z cesarzem. Kasjusz Dion postrzega jego osobę pejoratywnie, nazywając „nauczycielem tyranii” młodego Gajusza⁴⁰. Ta wczesna zażyłość zaowocowała przywróceniem królestwa wasalnego i oddaniem go w ręce potomka dawnych, lokalnych monarchów. Oprócz władztwa nad Kommageną Antioch uzyskał również nadbrzeżne tereny Cylicji, których dotychczasowy władca, Archelaos II, znika w tym czasie z kart historii⁴¹. Sytuacja ta nie utrzymała się jednak długo, a monarcha Kommageny został ponownie pozbawiony królestwa, najprawdopodobniej po roku 40⁴². Wraz z przywróceniem *status quo* przez Klaudiusza, Antioch zarządził swą ojcowizną aż do roku 72 i interwencji Cezoniusza Petusa. W związku z oskarżeniami o sprzyjanie Arsacydom król został ostatecznie pozbawiony władzy, resztę życia spędzając na honorowym wygnaniu⁴³.

³⁸B. Levick, *Greece and Asia Minor*, CAH XI, s. 627.

³⁹Tac., *Ann.* 2.42; Strabo 16. 2. 3. Por. K. Butcher, *Roman Syria and the Near East*, Los Angeles 2003, s. 87; F. Millar, *The Roman Near East, 31 BC–AD 337*, London 1993, s. 52–53.

⁴⁰Cass. Dio 59. 24.

⁴¹Do tego czasu Archelaos II, dotychczasowy władca Cylicji i syn ostatniego króla Kapadocji, najprawdopodobniej popadł w niełaskę Kaliguli, bądź wcześniej zmarł. Nie mamy bowiem żadnych informacji odnośnie do jego dalszych losów, choć wydaje się, że do 36 roku utrzymał się jako władca Trachei. Mimo polityki Kaliguli, zakładającej przywrócenie rządów lokalnych wasali, Kapadocja pozostała prowincją, co wskazuje, że potomkowie Archelaosa wymarli; zob. Cass. Dio 59. 8; por. W.E. Gwatkin, *Cappadocia*, s. 33.

⁴²Cass. Dio 59.24; 60. 8; zob. K. Butcher, *Roman Syria*, s. 91; F. Millar, *Roman Near East*, s. 59.

⁴³Zob. J. Kozłowski, *Inkorporacja państw wasalnych (71/72 n.e.) a stosunki z królestwem Arsacydów*, *Studia Flaviana* I, 2010, s. 212–216. W. Ball błędnie wspomina, że do inkorporacji Kommageny doszło po śmierci Antiocha IV. Autor nie stara się swego stwierdzenia wyjaśnić, co uniemożliwia ustalenie, które źródło było podstawą jego rekonstrukcji. Źródła antyczne są bowiem w tej kwestii jasne: Antioch IV przeżył inkorporację swego królestwa, pozostając do końca swych dni na terenie Cesarstwa; zob. BI VII, s. 219–243. Por. W. Ball, *Rome in the East, The Transformation of an Empire*, London 2000, s. 436.

Niewątpliwie okres panowania Antiocha był czasem wzrostu demograficznego i rozwoju urbanizacyjnego zacofanych terenów Cylicji Trachejskiej. Działalność tego władcy doprowadziła do ostatecznego włączenia Cylicji w obręb administracji rzymskiej, co oznacza, że różnice w urbanizacji i romanizacji podległych mu terenów w stosunku do reszty cesarstwa zostały zniwelowane, bądź przynajmniej w znacznym stopniu ograniczone⁴⁴. Niewątpliwym sukcesem Antiocha, poza powoływaniem nowych i rozwojem już istniejących ośrodków miejskich, było ograniczenie buntowniczego charakteru autochtonów. To jednak wzmożony proces urbanizacyjny stanowi element wyróżniający rządy Antiocha IV spośród dotychczasowych władców Trachei. Choć powoływane ośrodki nie uzyskiwały większych rozmiarów, charakteryzując się nikłą populacją i obszarem miejskim, to prowadziły one do powolnego, ale stałego rozwoju zarówno ekonomicznego, jak i demograficznego. Cylicja pozostała jednak obszarem stosunkowo ubogim, co wynikało z niewielkiej ilości ziem zdalnych pod uprawę oraz górzystego charakteru Trachei⁴⁵. Liczne zatoki przecinające wybrzeże Cylicji decydowały ponadto o rozwoju piractwa destabilizującego region⁴⁶. Charakter Trachei wpływał na trudności logistyczne uniemożliwiające wprowadzenie sprawnej administracji bezpośredniej. Dzięki powoływaniu przez Rzym lokalnych władców, odpowiedzialność za przeciwdziałanie problemom spoczęła na barkach wasali. Ci jednak zmuszeni byli mierzyć się z tymi samymi trudnościami, których Rzym pragnął uniknąć. Za panowania Archealosa II doszło do buntu ludności Kietanów (Cietae), która sprzeciwiła się przeprowadzeniu cenzusu⁴⁷. Kolejne wystąpienie wspomnianego ludu należy datować na rok 52. Wówczas, pod przywództwem Troksoborusa, wszczęto wal-

⁴⁴D. Magie, RRAM, s. 550.

⁴⁵Strabo 14. 5. 1; zob. H. Elton, *The Economic Fringe: The Reach of the Roman Empire in Rough Cilicia*, [w:] L. De Blois, J. Rich (red.), *The Transformation of Economic Life Under the Roman Empire*, Amsterdam 2002, s. 177.

⁴⁶O piractwie, zob. Strabo 10. 4. 9; 14. 5. 2; por. B. Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, s. 20; B. Campbell, *War and Society in Imperial Rome: 31 BC–AD 284*, London – New York 2002, s. 82, T. Broughton, *Roman Asia Minor*, s. 519–524; H. Brandt, F. Kolb, *Lycia et Pamphylia. Eine Römische Provinz im Südwesten Kleinasiens*, Mainz 2005, s. 20; A.N. Sherwin-White, *Rome, Pamphylia and Lycia, 133–70 B.C.*, *The Journal of Roman Studies* 66, 1976, s. 1–14.

⁴⁷Tac., *Ann.* 6. 41; F. Millar, *Rome, the Greek World and the East III*, London 2004, s. 238–239. Contra A. Lewin, *Banditismo*, s. 170, który postrzega sprzeciw Kietanów wobec wprowadzenia cenzusu, jako pretekst a nie realny powód buntu ludności.

ki przeciwko panowaniu Antiocha IV⁴⁸. Być może do buntów doszło również wcześniej, w latach 43–48 jednak nie można tego stwierdzić z całą pewnością⁴⁹. Relatywnie niewielka liczba wystąpień miejscowych plemion w czasach Antiocha wskazuje jednak na poparcie, jakim cieszył się wśród ludności. Jakikolwiek próby wprowadzenia świadczeń na rzecz administracji rzymskiej napotykały jednak na silny opór lokalnych czynników buntowniczych⁵⁰.

Najważniejsze ośrodki miejskie powołane przez Antiocha to Irenopolis, zbudowane w roku 52 na terytorium plemienia Kietanów po stłumieniu ich zbrojnych wystąpień⁵¹, oraz Germanikopolis i Filadelfia⁵². Wszystkie one, znajdując się na ziemiach należących do buntowniczego plemienia, unaoczniały zwierzchność polityczną Antiocha. Jak większość tworzonych przez monarchę miast, miały one w początkowym okresie charakter militarny. Dzięki osadzeniu w nich najemników król uzyskiwał silne punkty obronne odpowiedzialne za normowanie sytuacji w Cylicji. Antioch rezydował bowiem w Samosacie, stolicy Kommageny, większość swoich rządów pozostając poza terenami południowymi swego władztwa. Nowe miasta decydowały również o urbanizacji czy hellenizacji (powoływano je niewątpliwie na wzór greckich *poleis*) pobliskich terenów. Kolejne ważne fundacje Antiocha to miasta Neronias (dystrykt Lantantis), Antiochia ad Cragnum (dystrykt Lamotis) Iotape oraz pręźnie rozwijana Ninica, przemianowana po roku 41, ku czci cesarza Klaudiusza, na Ninica Claudiopolis⁵³. O stosunkowo silnej pozycji ekonomicznej ośrodków miejskich

⁴⁸Tac., Ann 12. 55; por. D. Magie, RRAM, s. 550; A.H.M Jones, Cities, s. 212; A. Lewin, Banditismo, s. 172.

⁴⁹A.E. Gordon, Quintus Veranius, Consul A.D. 49: A Study Based Upon His Recently Identified Sepulchral Inscription, Berkeley 1952, s. 231–352.

⁵⁰Bez wątplenia wynikało to z braku regularnych oddziałów rzymskich na terenie Cylicji. Tworzenie stałych garnizonów uniemożliwione było jednak przez niedostateczny rozwój ekonomiczny Aspery; zob. H. Elton, The Economic Fringe, s. 178.

⁵¹Odnosnie do lokalizacji miasta zob. A.H.M. Jones, Cities, s. 205; BMC Lykaonia, Isauria and Cilicia, s. lxi.

⁵²A.H.M. Jones, Cities, s. 213; A. Lewin, Banditismo, s. 170–171.

⁵³Dzięki Domicjanowi miasto uzyskało prawa kolonii, jako Colonia Iulia Augusta Felix Ninica Claudiopolis. Wcześniej, od czasów Klaudiusza Ninica współistniała z Claudiopolis. Oba miasta nie stanowiły wówczas administracyjnie jednego miasta; zob. BMC, Lycaonia, Isauria and Cilicia, s. lviii; por. S. Mitchell, Iconium and Ninica, Two Double Communities in Roman Asia Minor, Historia 28, 1979, s. 409–438.

Cylicji świadczy fakt, iż większość miast biła swe monety już w czasach Antiocha (np. Anemurium, Claudiopolis, Neronias/Irenopolis, Selinus⁵⁴).

Rozwijanie systemu miejskiego (a tym samym urbanizacja podległych monarchom terenów) niewątpliwie korespondowało z potrzebami i zaleceniami Cesarstwa. Bezpośrednia administracja Rzymu odbywała się bowiem przez ekonomicznie silne miasta i miejscowe, zhellenizowane (a więc skłonne do przyjmowania zadań administracyjnych nakładanych na nie przez Rzym) elity⁵⁵. Przed dojściem do władzy Antiocha IV Cylicja warunków tych nie spełniała. Problem ten w mniejszym stopniu widoczny jest w przypadku terenów zarządzanych przez Polemona II dzięki administracyjnej i politycznej roli Olby, jak i lokalnej pozycji Teukrydów poprzedzającej rządu wasala. Działalność urbanizacyjna Polemona II, a w szczególności Antiocha IV, zaowocowała zmianą polityki Cesarstwa względem regionu, wdrażanej od czasu Marka Antoniusza. Dzięki rozwojowi ekonomicznemu i administracyjnemu miasta Trachei mogły przyjąć obowiązki nakładane przez Imperium na lokalne społeczności (utrzymywanie i rozwój *cursus publicus*, renowacja dróg, zaopatrywanie wojska, zapewnianie bezpieczeństwa w regionie)⁵⁶. Dzięki działalności wasali główny etap procesu urbanizacyjnego prowincji Cylicji (a więc zarówno Trachei, jak i Campestris) zakończony został właściwie do roku 72. Dalsza działalność Wespazjana ograniczała się do powołania na terenie Characenów (w Cylicji Pedias) miasta Flaviopolis⁵⁷ (najpewniej lata 73–74 bądź 74–75) oraz przemianowanie Neronias w Trachei na Irenopolis⁵⁸. Większych zmian w stosunku do czasów panowania Polemona i Antiocha wymagał jedynie system dróg, zaniebawianych w czasie rządów wasali. Sprawna sieć komunikacyjna miała wielkie znaczenie przy umożliwieniu skutecznego rozszerzenia władzy namiestnika na całość zarządzanego terenu⁵⁹. Spełniała ponadto, wraz z flawijską reorganizacją wschodniego limesu, ważne cele militarne — ułatwiała penetrację znaczących pod względem strategicznym ośrodków granicznych (Samosata, Satala czy Me-

⁵⁴Zob. BMC, Lycaonia, Isauria and Cilicia, s. xxviii–lxxi.

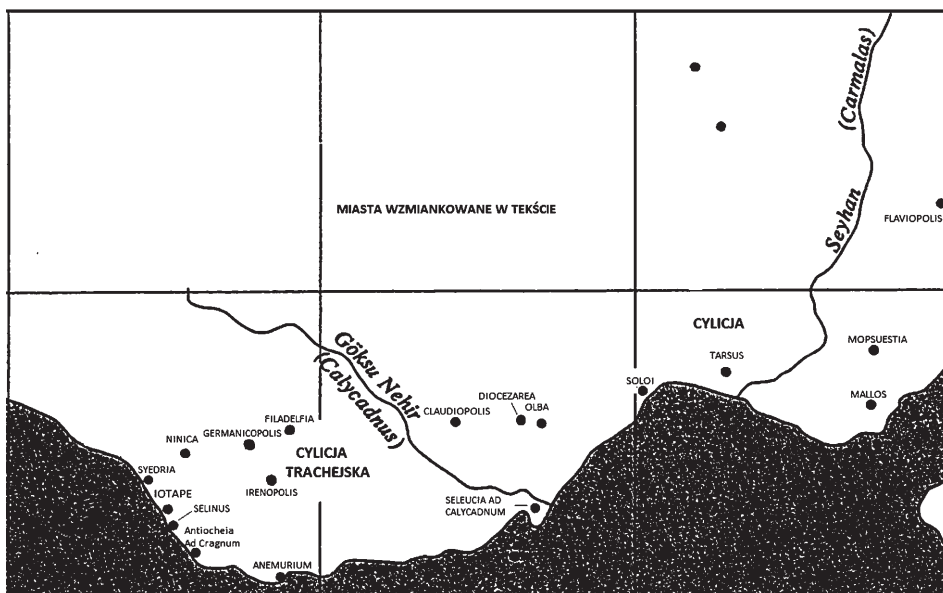
⁵⁵A.D. Macro, *The Cities of Asia Minor Under the Roman Imperium*, ANRW 7.2, s. 673.

⁵⁶Stąd „[...] under the Principate the annexation of backward districts was postponed until by means of «indirect rule» they had absorbed a certain amount of Romanization”: G.H. Stevenson, *Roman Provincial Administration*, Oxford 1939, s. 38; por. A. Lewin, *Banditismo*, s. 173.

⁵⁷G. Harrer, *Studies in the History of Roman province of Syria*, Princeton 1915, s. 76, przypis 34.

⁵⁸B. Levick, *Vespasian*, London – New York 1999, s. 142.

⁵⁹D.H. French, *The Roman Road System of Asia Minor*, ANRW 7. 2, s. 709.

Ryc. 1. Mapa Cylicji

litene), zapewniając równocześnie dogodne szlaki zaopatrzeniowe dla przebywających tam legionów. Z tych właśnie względów w latach 75–76 rozpoczęto proces dostosowywania cylicyjskiego węzła komunikacyjnego do wymogów cesarskiej administracji prowincjonalnej.

Wdrażana na wschodzie przez flawiuszy polityka administracyjna Rzymu wskazuje, że zmiany wprowadzane w Cylicji Trachei należy postrzegać przez pryzmat *militaryzacji* wschodnich kresów Cesarstwa. Niezależnie bowiem od powodów likwidacji poszczególnych państw klientelnych (które mogły się znacząco różnić), proces ten stanowił etap realizacji szerszego planu zakładającego, w swych ramach ogólnych, przesunięcie bezpośredniej administracji Rzymu na całość obszarów podporządkowanych politycznie i ekonomicznie *Imperium Romanum*.

Jakub Kozłowski

THE RULE OF POLEMON II AND ANTIOCH IV IN CILICIA TRACHEA

Summary

The aim of the article is to present the dynastic relationships of Polemon II and Antioch IV with the territories of Cilicia Trachea, as well as to assess the actions of both monarchs after assuming power over the area. I will also attempt to show how actions of both vassals influenced the decision to subsume Trachea under direct control of the Roman administration in 71/72 AD.

The development of the municipal system (and thus the urbanization of the territories under the monarchs' power), which is typical of the rule of Antioch IV and Polemon II, doubtlessly corresponded with the requirements and recommendations of the Empire. The direct administration of Rome was exercised through economically strong cities and local, Hellenized (and therefore inclined to accept administrative tasks imposed on them by Rome) elites. Before Antioch IV came to power, Cilicia did not meet these conditions. The urbanization activity of Polemon II, and in particular of Antioch IV resulted in a shift in the policy of the Empire towards the region, which had been employed since the times of Marc Anthony. Thanks to economic and administrative growth, the cities of Trachea were able to assume the duties imposed by the Empire on the local communities (maintenance and development of *cursus publicus*, renovation of roads, provisioning of the army and ensuring security in the region). Thanks to the actions of the vassals the main stage of the urbanization process had actually been completed by 72. In consequence, it became possible to implement direct administration, and thus feasible for Vespasian to create a new province.

